

РОЗВИТОК ЛОКАЛЬНОГО ОВОЧІВНИЦТВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кормишкін Ю.А., д-р екон. наук, професор
Миколаївський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1005-1229>

Анотація: Обґрунтовано роль продовольчої безпеки територіальних громад України в умовах повномасштабної війни як ключового елемента національної безпеки. Досліджено багатовимірність продовольчої безпеки відповідно до підходів FAO та визначено основні виклики її забезпечення в Україні внаслідок руйнування аграрної інфраструктури та логістичних ланцюгів. Проаналізовано трансформаційні процеси в агропродовольчому секторі Миколаївської області, зокрема посилення ролі локального овочівництва та малих фермерських ініціатив. Визначено значення діяльності ТМ «Смакота» як прикладу розвитку коротких ланцюгів постачання та стабілізації місцевого продовольчого ринку. Доведено, що розвиток локального виробництва овочевої продукції сприяє підвищенню продовольчої стійкості громад, зниженню цінової залежності та зміцненню їхньої адаптивності до кризових умов.

Ключові слова: продовольча безпека, територіальні громади, воєнний стан, Миколаївська область, локальне овочівництво, агропродовольчі системи, короткі ланцюги постачання, продовольча стійкість, ТМ «Смакота», національна безпека.

В умовах повномасштабної війни в Україні питання продовольчої безпеки територіальних громад набуває стратегічного значення та розглядається як невід’ємна складова національної безпеки держави. Руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, порушення міжрегіональних зв’язків і міграція населення суттєво ускладнили функціонування агропродовольчих систем, що зумовило необхідність їхньої адаптації до нових кризових умов.

Продовольча безпека визначається як здатність локальних соціально-економічних систем забезпечувати населення достатньою кількістю безпечних, якісних і доступних продуктів харчування навіть за умов нестабільного функціонування економіки та обмеженого ресурсного забезпечення. Згідно з підходами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), продовольча безпека є багатовимірною категорією, що охоплює фізичну наявність продовольства, економічну доступність, харчову якість та стабільність постачання [1]. У воєнних умовах в Україні всі ці компоненти зазнали суттєвих порушень, що особливо проявилось у скороченні виробництва, зростанні логістичних витрат та обмеженому доступі до ресурсів [2].

Важливо підкреслити, що в умовах кризових потрясінь змінюється сама архітектура агропродовольчих систем. Відбувається перехід від глобалізованих і високоцентралізованих моделей постачання до більш локалізованих, гнучких та адаптивних систем, які здатні швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища. У цьому контексті посилюється роль територіальних громад як ключових суб'єктів забезпечення базових потреб населення, зокрема у продовольстві.

На рівні Миколаївської області відбувається структурна трансформація агропродовольчих систем у напрямі посилення ролі локального виробництва, насамперед овочівництва. Якщо у довоєнний період регіон спеціалізувався переважно на вирощуванні зернових культур та функціонуванні великотоварних аграрних підприємств, то в умовах війни спостерігається зростання значення малих і середніх фермерських господарств, тепличного господарства та диверсифікації виробництва. Така трансформація зумовлена як безпековими ризиками, так і необхідністю швидкого забезпечення внутрішнього попиту на продукти харчування.

Особливої актуальності набуває розвиток локального овочівництва, яке забезпечує швидке відновлення продовольчих ланцюгів та насичення внутрішнього ринку свіжою продукцією. У цьому контексті прикладом є діяльність торговельної марки «Смакота» у Миколаївській області, яка реалізує повний виробничо-збутовий цикл – від вирощування овочевої продукції до її реалізації через локальні канали збуту. Підприємство спеціалізується на виробництві широкого спектра овочів (зокрема томатів, огірків, капусти та баштанних культур), що сприяє стабілізації місцевого продовольчого ринку та формуванню внутрішньої продовольчої самодостатності.

Окремо слід відзначити, що розвиток таких ініціатив стимулює не лише продовольчу стабільність, але й соціально-економічний розвиток громад. Створення нових робочих місць у сільській місцевості, залучення місцевого населення до виробничих процесів та підтримка малих виробників формують додаткові джерела доходів домогосподарств, що особливо важливо в умовах воєнної економіки.

Важливою характеристикою діяльності локальних виробників є формування коротких ланцюгів постачання «виробник–споживач», що дозволяє мінімізувати логістичні витрати, зменшити залежність від зовнішніх ринків та підвищити доступність продукції для населення. Крім того, скорочення кількості посередників позитивно впливає на цінову стабільність, знижує ризики спекулятивного зростання цін та підвищує прозорість ринку.

Додатково варто зазначити, що локалізація агропродовольчих систем сприяє екологічній стійкості виробництва, оскільки зменшення транспортних відстаней скорочує вуглецевий слід та енергетичні витрати. Таким чином, розвиток локального овочівництва має не лише економічний і соціальний, але й екологічний ефект, що узгоджується з концепцією сталого розвитку.

Як зазначається у сучасних дослідженнях, локалізація агропродовольчих систем є одним із ключових чинників підвищення їхньої стійкості до кризових явищ, зокрема воєнних конфліктів та глобальних економічних шоків [3].

Локальні моделі виробництва дозволяють швидше адаптуватися до змін попиту, ефективніше використовувати наявні ресурси та забезпечувати продовольчу автономність громад, що є критично важливим у період нестабільності.

Таким чином, розвиток локального овочівництва в Миколаївській області, зокрема через діяльність торговельної марки «Смакота» та інших місцевих виробників, виступає важливим чинником зміцнення продовольчої безпеки територіальних громад. Він сприяє забезпеченню фізичної доступності продуктів харчування, стабілізації цінової ситуації на місцевому ринку, розвитку зайнятості населення, а також підвищенню економічної та соціальної стійкості громад до кризових і воєнних викликів.

Список використаних джерел

1. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org> (дата звернення: 30.04.2026).
2. Охріменко О. Вплив війни на аграрний сектор України: ризики та наслідки. // Економіка АПК. 2022. № 5. С. 26-36.
3. Nosratabadi S., et al. (2020). Sustainable Food Systems and Local Resilience. Journal of Cleaner Production. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122178> (дата звернення: 30.04.2026).

Abstract: The role of food security of territorial communities in Ukraine under conditions of full-scale war is substantiated as a key element of national security. The multidimensional nature of food security is examined in accordance with FAO approaches, and the main challenges to its provision in Ukraine caused by the destruction of agricultural infrastructure and supply chains are identified. Transformational processes in the agri-food sector of the Mykolaiv region are analyzed, in particular the strengthening role of local vegetable production and small farming initiatives. The significance of the activity of the trademark “Smakota” is highlighted as an example of the development of short supply chains and stabilization of the local food market. It is proven that the development of local vegetable production contributes to enhancing food resilience of communities, reducing price dependency, and strengthening their adaptability to crisis conditions.

Keywords: food security, territorial communities, martial law, Mykolaiv region, local vegetable production, agri-food systems, short supply chains, food resilience, ТМ “Smakota”, national security.